

worde door
maar souverei-
epaalde taak,
steking van
en. Ook niet
oor het leven
acht. Ook ten
u, waarbij op
ler bevolking,
en. De chris-
het algemeen
in publieken
ing niet mag

werksta-
an den ar-
ij daaraan
te vrijheid

K. D.

nt, waar wij
te conclusies
doel, dat wij

en in de be-
nzen christe-
w van onze
el tot afweer
er ons chris-

schen weg-

et begrip en
den gewonen
wijsbegeerte",
voorbeeldige
nleiding war-
menstellende
enschappelijk
verder syste-
u stelsels ge-

oor ons doel,

ikkelingsgang
geleid in het
ertige weten-
maakt hij den
i geesteswor-
l. Weliswaar

de waarheid
strekt, gelijk
rstand, maar
uit naar de
eerte is het
l of objectief,
igie, en staat
n en daden,
ligie.

sing van de
ijk aandiende
kten mytho-

botsing tus-
ke wereldbe-

lijk het gees-
teerte scheen
Hervorming,
et langzaam,
eien der cul-
nverzoenlijke

van den kant
ng kwam.

erkend, dat
af een „be-
endom heeft
tet heeft ge-
en redelijken

opzichte van
Schrift, dat
dingen, die
edenken des
ramatisch in

den mensch

en zoo voor-
er tegenover
e strevingen
e natuurlijke
t gevaarlijkst

denkmeester
modern sta-
en aan de
rekelijk dui-
elk niet uit-

gaat van den grondslag der Schriftuurlijke open-
baring, zich al verder van God af beweegt en
zich tenslotte vijandig tegen God keert.

Het materialistisch monisme, waarvan Haeckel
de groote profeet is, staat daar als droevig mo-
nument van dit anti-goddelijk streven. Doch ook
de idealistische filosofie, die tenslotte uitliep op
de filosofie des levens, met haar aantrekkelijke
wijsheidselementen, verbergt ternauwernood onder
haar blinkend gewaad het antichristelijk hart.

Ja, laat ons dit woord vasthouden, omdat het
ons den besten toetssteen ter keuring van de mo-
derne wijsbegeerte geeft.

Wij, christenen, zijn verplicht de wijsbegeerte niet
te beoordeelen naar algemeene religieuze, maar
naar specifiek christelijke beginselen.

Onvervaardig streng trekt de Schrift de grenslijn
tusschen den waren en den valschen geest, door te
zeggen, dat alle geest, die niet belijdt, dat Jezus
Christus in het vleesch gekomen, niet uit God,
maar de geest van den antichrist is, „welke geest
gij gehoord hebt dat komen zal, en is nu alreede
in de wereld" (1 Joh. 4:3).

Het behoeft zeker geen betoog, dat hier niet de
bedoeling vóór ligt alléén het dogma van de vleesch-
wording tot toetssteen van de waarheid te stellen,
maar de geheele Schriftopenbaring, die zich in
de vleeschwording van Christus concentreert en
mét haar gegeven is.

Deze Schriftuurlijke waarheid vertakt zich in vier
hoofdwaarheden, die voor de christelijke wereld-
beschouwing kenmerkend en beslissend zijn, na-
melijk: het theïstisch Godsbegrip, de schepping,
de zondeval, en de verlossing door Christus.

Wie zich met zijn denken tegenover deze drie
fundamentele waarheden stelt, beweegt zich uiter-
aard in de anti-christelijke sfeer, al erkent hij
overigens verschillende waarheden en wijsheden,
die ook de christen huldigt.

Van dit standpunt uit nu is het oordeel over
de moderne wijsbegeerte, ook in haar meest schit-
terende uitwendige schoonheid, niet twijfelachtig.

Kant ontdekt wel, in den weg van de praktische
rede, een absoluut Godsbegrip, maar de God van
Kant is niet de God des Bijbels, die hemel en
aarde geschapen heeft en alle dingen naar zijnen
eeuwigen raad en voorzienigheid bestuurt.

Ook spreekt Kant wel van een radicale boosheid
in den mensch, maar dit booze is niet het gevolg
van moedwillige Godsverlating en strekt zich niet
uit ook tot het verstand van den mensch.

Christus is voor dezen wijsgeer slechts een voor-
beeld, dat de mensch op den weg van zijne zede-
lijke zelfverlossing zich voor oogen mag stellen.

Hegel met zijn pantheïstisch Godsbegrip en zijn
leer van de evolutionistische bewustwording van
den rede-geest, staat nog verder van het christen-
dom dan Kant.

Over Schopenhauer, die God verving door een
redeloozen oer-wil, behoeven wij niet eens te
spreken.

En ook bij de overige wijsgeeren der moderne
school, die wij de revue lieten voorbijgaan, worden
de kenmerkende waarheden van het christendom
maar al te duidelijk gemist.

De idealistische wijsgeeren vervagen allen het
theïstisch Godsbegrip tot een wijsgeerige Godsídee,
die louter product is van de menschelijke rede. Niet
de openbaring van God, maar het bedensel van den
mensch, stelt de normen der Godskennis vast. Hun
theologie is niet theocentrisch, maar anthropocen-
trisch (de mensch het middelpunt).

Ook de sympathieke Eucken vermijdt deze
dwaze dwaling niet!

Eucken komt van de moderne, gaarne gehoorde,
wijsgeerige profeten, misschien het christendom
het dichtst nabij, doordat hij niet slechts het lieve-
lingsdenkbeeld van de modernen, de immanentie
Gods, huldigt, maar ook in de „Ueberwelt" (de
wereld boven de natuur) vastigheid zoekt. Zijn reli-
gie is tenminste theocentrisch. Maar wanneer men
gaat onderzoeken wat voor Eucken de „überwelt-
liche" God beteekent, dan vervaagt opeens dit
schoone begrip in den nevel der onbestemde ideeën.
De idee van een persoonlijk, levend, God is voor
hem niet meer dan een symbolische voorstelling.
Hij gaat niet verder dan tot het geloof in „de abso-
luteitheid van het geestesleven".

Maar wat haat het den mensch, zoo hij gelooft
in een absoluut geestesleven, wanneer hij komt te
staan voor het probleem van den oorsprong aller
dingen, en voor de bange vraag: waar vindt mijn
onrustig hart rust?

Kan een mensch bidden tot een absoluut
geestesleven, en, zoo ja, kan hij op dat gebed
antwoord verwachten?

Niet minder teleurstellend is het resultaat, wan-
neer wij de levensfilosofen gaan keuren naar de
grondwaarheden van het christendom.

Het is waar — en wij erkennen het dankbaar —
dat zij met den hoogmoedswaan van het rationa-
lieme hebben gebroken. Wij waardeeren het, dat
zij weer plaats geven aan het onbegrepen en irra-
tioneele; dat zij den modernen mensch weer leeren
eerbiedig te buigen voor het mysterie van het leven;
en, in het algemeen, dat zij aan het metafysische
weer zijn triomf gegund hebben over het natuurlijke,
zintuiglijk-waarneembare, bestaan der dingen.

Maar wa blijkt, wanneer wij dit mooie, hoop-

volle, woord metafysica toetsen aan de waar-
heid der Schrift?

Dan wordt het openbaar, dat dit boven-natuurlijke
toch niet uitkomt boven de natuur, maar alleen
is een hoogere of diepere sfeer in de ons omrin-
gende natuurlijke wereld, een wereld in de wereld,
die voor het bloote verstand onbereikbaar is.

Tot de wereld der onzienlijke dingen, welke
eeuwig zijn, klimt ook deze wijsbegeerte niet op.

Zoo is dus ook deze wijsheid tenslotte dwaas-
heid bij God.

Zoo geldt dus ook van de moderne filosofie
de scherpe kritiek, die de apostel Paulus eens gaf
van de Grieksche denkwereld: „In de wijsheid
Gods, heeft de wereld God niet gekend door de
wijsheid".

B. W.

LITERATUUR EN KUNST.

Boeken-series.

Christelijke lectuur.

De vorige week handelden we over verschillende
serie-uitgaven van literatuur-productie, ten behoeve
van diegenen onder onze lezers, die belang stellen
in wat de letterkunde heeft voortgebracht.

Thans zou ik willen wijzen op enkele lectuur-
collecties, boeken dus van belletristischen aard.

Nu noemde ik in een der vorige artikelen meer
dan een van die boeken-, en vooral romanseries,
op; ze zijn veelvuldig en zeer gevarieerd van inhoud
en strekking.

Maar er zijn ook specifiek „christelijke bibliothe-
ken", dat wil dus zeggen series, die uitsluitend
boeken van christelijk gehalte bevatten en door
christelijke uitgevers worden verzorgd.

Zelfs bestaan verscheidene zulke collecties, en
daaronder zijn er, die al jaren loopen en een zeer
goeden naam hebben. Nu kan het natuurlijk niet
de bedoeling zijn, als we op deze series de aan-
dacht vestigen, die alle te bespreken; bovendien
wordt de inhoud van deze artikelen uiteraard be-
paald door de boeken, die ons worden toegezonden,
en dat zijn in dit geval enkele nummers van twee
series, die bij den Uitgever E. J. Bosch te Baarn
verschijnen. Dus hebben die boeken thans in 't bij-
zonder onze aandacht. Maar, in overeenstemming
met den opzet van deze artikelen-reeks, moeten
we toch ook met een enkel woord op de bekend-
ste van deze series wijzen.

Het is een zaak van veel belang, dat onze chris-
telijke uitgevers „christelijke bibliotheken" stichten.
Er is behoefte, veel behoefte aan lectuur van po-
sitief christelijken geest. We moeten, als we op-
komen tegen het lezen van „verkeerde" boeken
in de plaats daarvan andere kunnen noemen en
aanbevelen. En hoe meer materiaal de uitgevers
ons verschaffen, des te beter is het.

Daarbij moet echter vastgehouden worden de
eisch, dat deze christelijke boeken ook den toets
der literaire critiek kunnen doorstaan. Veel is daar-
over al geschreven en we behoeven niet in een
da capo te vervallen, maar we mogen die voor-
waarde nog wel eens uitdrukkelijk herhalen. Het
spreekt vanzelf, dat christelijke boeken anders zijn,
dan niet-christelijke; er is een gansch andere levens-
sfeer en gedachtenwereld, er is een nauwe be-
grenzing, omdat er een beslissende norm is, er
is ook een geheel verschillende visie op menschen
en dingen. En dat alles drukt een bepaald stempel
op de christelijke boeken. Maar dat zegt nog niet,
dat ze niet hebben te voldoen aan technische
eischen van compositie, taal, stijl, klank. En hun
psychologische analyse moet en zal andersoortig
zijn, dan die van wat we noemen „de moderne
romans", maar ze behoeft volstrekt niet minder te
wezen. We mogen niet tevreden zijn met een
stichtelijk verhaaltje alleen; onze christelijke lec-
tuur moet evengoed z'n uiterlijke qualiteiten heb-
ben als ons christelijk leven-van-allen-dag, en we
sluiten in onze boeken niet de luiken voor onze
vensters, omdat in het fleurige zonnelicht „de
wereld" zich vermaakt.

En nu zal het niet gemakkelijk zijn voor de uit-
gevers voor hun seriën steeds boeken te vinden,
die aan de gestelde eischen voldoen, toch mogen
ze die niet laten varen, willen ze hun „bibliotheek"
op peil houden. Niet elk christelijk boek behoeft
een kunstwerk te zijn, om goed te wezen, maar
zonder de minste technische qualiteiten kan het
dat niet zijn.

De bekendste series christelijke lectuur zijn de
al oude bibliotheken van de uitgevers Callenbach
en Daamen, de „Christelijke Bibliotheek" en de
„Bibliotheek voor hoofd en hart".

Beide collecties loopen al jaren en ze hebben
al menig goed christelijk boek onder de menschen
gebracht. Ik herinner b.v. aan de mooie werken
„Oostersch leven" (van Dr. Obbink), „De Opgang
uit de hoogte" (van Posthumus Meyes) en het zeer
recente prachtwerk van Ds Knap, „Een uitverkoren
Val" uit Callenbach's serie, en de historische ro-
mans van Marjorie Bowen, enkele verhalen van
Penning e.d. uit Daamen's bibliotheek.

In vele christelijke gezinnen heeft men zich door
een abonnement op een van deze series het bezit
van deze goede lectuur verzekerd. Er is natuurlijk
graadverschil in de verschillende nummers, ook al
omdat sommige boeken al van ouden datum zijn,
maar over 't geheel genomen is wat deze biblio-
theken bevatten goed.

Naast deze series zijn nieuwere gekomen „de
Vereeniging ter bevordering van Christelijke lec-
tuur", een voortreffelijke bibliotheek, door den uit-
gever J. H. Kok te Kampen verzorgd, de „Boeken-
serie „Opgang", „Jonge-meisjes-boeken", en de
„Nieuwe Opgang Serie", alle uitgaven van Bosch
te Baarn.

Van deze laatste collecties ontvingen we enkele
nummers, die we thans nader moeten bespreken.

De „Nieuwe Opgang Serie" is een vervolg op,
of misschien beter gezegd, een uitbreiding van
de z.g. „kleine Opgang-serie", die, in batikbandje
gebonden, boekjes als: Wilma „Zomer", Weiland
„Levensleed", Westerbrink-Wirtz „Jong Vrouw-
tje" e.d. bevat.

Van deze „nieuwe" serie verschenen tot nu toe
twee nummers: Wilma „De bruidsketting" en P.
Keuning „De kracht van hunne kracht".

„De bruidsketting" is een samenvoeging
van schetsen, die Wilma eerder in tijdschriften
publiceerde. Ze hebben alle iets vaags, iets pes-
simistisch ook, typische trekken van Wilma's pro-
ductie. Heel sterk komt dat uit in de, eigenlijk
onbegrijpelijke, schets „de man met de lantaarn";
maar Wilma's rustige, mooie stijl doet u toch zoo'n
stuk ten einde toe lezen. 't Heeft iets van een
allegorie, doch den achtergrond verstaat ge niet,
terwijl ge leest. „Liefdes Jonkheid" voldoet beter,
maar de verreweg beste is „Grand Seigneur", onge-
twijfeld een van de sterkste schetsen uit geheel
Wilma's literairen arbeid, uit stylistisch oogpunt
evenzeer als om den inhoud. Er zit scherpe karak-
tertekening in de figuren van den Grand-Sei-
neur, een arme, oude buitenman, maar die zich
koning voelt in z'n stulpje, midden in de rijke
weelde der natuur, en z'n vrouw Driekste. En
de frappante tegenstelling van volkomen onafhan-
kelijk zich voelen bij absolute afhankelijkheid is
tot het eind van 't stuk toe bijzonder goed volge-
houden. De laatste schets „Geesje", is weer meer
wazig, maar toch ook goed geschreven.

't Is altijd moeilijk, een schetsenbundel als een
eenheid te zien en dat is ook hier het geval.
Voor mij bestaat heel groot verschil tusschen „de
man met de lantaarn" en „Grand Seigneur", ook
technisch. Maar een stuk als het laatstgenoemde
is dan ook op zichzelf voldoende, om den bundel
met ingenomenheid te begroeten.

„De kracht van hunne kracht" is óók
een samenvoeging van afzonderlijke stukken, maar
die zijn toch tot een goede eenheid gegroeid en
doordat ze gelijk zijn van localisering, en omdat
dezelfde personen herhaaldelijk optreden.

Als vroeger werk van Keuning, is ook dit boek
een reproductie van het Groningsche leven op
't land, en, al is het voor een vreemde in dat
milieu moeilijk om het al of niet juiste van de
typeering te bepalen, ik durf toch wel te zeggen,
dat dit boek knap werk geeft. Want de karak-
ters zijn consequent getoekend en allerlei kleine
trekken in de verschillende stukken doen zien,
dat de psycho-analyse, te voren van een der
personen gegeven, juist is. Daarbij komt nog, dat
de dialectische taal, vol van kernachtige en karak-
teristieke uitdrukkingen volkomen harmonieert met
geheel de omgeving, in haar puntige kleinzieligheid
eenerzijds, haar kostelijke naïveteit aan den an-
deren kant. En het humor-element, dat altijd sterk
is onder het volk en gewoonlijk met naïveteit
nauw verbonden, ontbreekt geenszins.

De verhalen, of eigenlijk, dorpschetsen zijn ge-
traliseerd in Dijkhuizen en heel het dorpsleven
speelt er zich in af, met al z'n heftigheden en
harmonieën, juist die afwisseling maakt het boek,
dat toch in de eerste plaats een karaktertypeer-
ing is, zoo pittig en doet de lectuur een onver-
deeld genoegen zijn. Zoo'n guispig klein ruzietje
als tusschen Neeltje en Mina, twee ondjes van
bij de zestig, over het al of niet schoon zijn van
Mina's gordijnen, een heftig woordgekleter als
tusschen Klaas Koster, den 17-jarigen arbeiders-
zoon en bakker Westerman, over de stoeten, door
den laatste het vorige jaar aan de „jongelings-
vereeniging" voor haar jaarfeest geleverd, een
broederlijkheid als van Tripstra, die den domi-
nee en den kerkerand wil gebruiken om z'n triomf
over een ander te vieren — ze illustreeren kos-
telijk de dorpsmenschen en dorpszaken en zetten
de karaktertekening telkens weer in het juiste
kader.

En daarnaast is overal dat eigenaardig dorps-
sche meeleven in elkanders leed, meedragen van
elkanders last, dat leed en last beide verlicht.
Ook daarvan zijn meerdere voorbeelden te noemen;
ik volsta nu maar met te verwijzen naar de schets
„Neeltjes preek".

Maar één gemeenschappelijke trek verbindt alle
stukken en maakt inderdaad het boek tot een
krachtig sprekende eenheid, dat n.l. alle tegen-
strijdigheden, onderlinge verschillen, guispige of
éclatante wrijvingen worden opgelost in het één